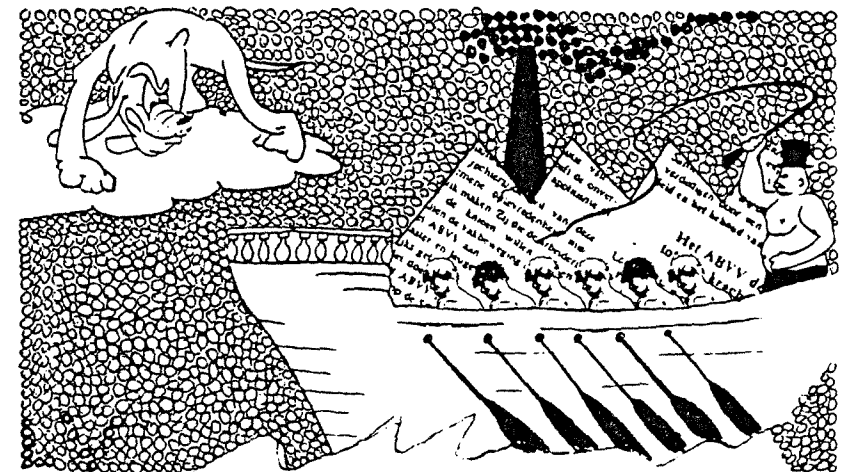

Blaffende **b**onden bijten niet

Tien jaar
vakbondsakties en eisblokjes
in de Belgische pers
en vooral
in de fabrieken

1983

Leo Jansegers & Mark Van Bogaert

ALTIFORM-UITGAVE

"Er zijn wel meer lezers die vanuit een meer dan gemiddelde interesse voor een bepaald onderwerp er een gewoonte van hebben gemaakt om studies, krantenknipsels, weekblad- en tijdschrift-artikels desbetreffende te garen. Met het vage voornemen dit materiaal ten gepaste tijde allemaal wel eens voor eigen gebruik te bundelen en systematiseren. Geldt deze belangstelling nu de recente geschiedenis van de Belgische arbeidersbeweging, dan is de lezer eraan voor zijn moeite."

Knip- en plakgerief weggooien en Brepoels' boek kopen was de leuze. Terwijl Brepoels voor zijn "t Werkvolk" niet systematisch de pers doornam.

Altinform is één van die organisaties waar freaks zich wel hele dagen bezighouden met knip- en plakwerk rond de recente geschiedenis van de Belgische arbeidersstrijd. Dit boek is trouwens ontstaan vanuit het voornemen dit materiaal te bundelen en systematiseren. Hopelijk maakt het duidelijk dat het nog wat vroeg is om knip- en plakgerief opzij te leggen.

Door het dagelijks grasduinen in knipsels zijn we vooral tot de vaststelling gekomen dat vakbonden en patroons in de pers meer dan genoeg aan bod komen. Juiste arbeidersstandpunten halen daarentegen zelden pers of media. In de conventionele pers zijn de belanghebbende partijen in sociale conflicten doorgaans *vakbonden en patroons*. In dit boek gaat het echter vooral over de verhouding tussen *vakbonden en arbeiders*. We wilden hierdoor reageren tegen de kansarmoede van arbeidersstandpunten in pers en media, onze belangrijkste bronnen.

We behandelden namelijk alleen stakingen waarover de pers een duidelijk - juist of onjuist - inhoudelijk beeld mogelijk maakte. In sommige gevallen werden conflicten niet behandeld omdat dit boek anders bol zou staan van variaties op eenzelfde thema. Als men echter de stakingen die uitgebreid de pers halen "belangrijk" noemt, maakt dit boek een analyse van zeventig sociale conflicten, die representatief zijn voor de "belangrijke" sociale conflicten die België in de jaren zeventig kende. Alle gebruikte schriftelijke bronnen worden verantwoord en kunnen in Altinform ingekeken worden. Vaak was het nodig ze aan te vullen met commentaren van "bevoorrechte getuigen". We deden dit vooral om het grote verschil te onderstrepen tussen arbeidersstandpunten en de visies van pers en vakbond.

De realisatie van deze publikatie heeft met onvoorziene omstandigheden te kampen gehad. Daardoor kwam ze pas nu tot stand. We geloven nochtans dat de uitgave ook nu nog op een zeer geschikt moment komt. De Belgische heersende klasse en haar regering zette immers een zware aanval in op het levenspeil van de arbeiders. Het leek ons nuttig de werkers een spiegel voor te houden waarin ze kunnen zien, dat ze bij de afweer van die aanval minder op de vakbeweging dan wel op eigen kracht moeten rekenen.

November 1982.

Leo Jansegers
Mark Van Bogaert

voorwoord door rudolf boehm :

OVER DE VAKBEWEGING, SOCIALISME EN EKOLOGIE

Dit boek vertelt een tragedie, of tenminste het laatste bedrijf (zoals het zich afspeelt in België) van een drama dat een tragische wending neemt. Het gaat over het jongste hoofdstuk van de geschiedenis van de vakbeweging. De vakbeweging is, in wezen, nooit een revolutionaire beweging geweest. De eisen die ze in het belang van de loontrekkenden heeft gesteld en doorgezet, heeft ze moeten richten tot het bestaande sociaal-ekonomisch systeem. Dat betekent echter dat ze in toenemende mate er eveneens op moest letten dat het bestaande sociaal-ekonomisch systeem zich op het vereiste peil kon handhaven en ontwikkelen om zodoende in staat te zijn de eisen van de werknemers te vervullen. En dat betekent, grof gezegd, dat de vakbonden het kapitalisme tegelijk moesten bestrijden en verdedigen. Dat is de eigenlijke achtergrond van het "overleg" tussen de zogenaamde "sociale partners" waarbij de vakbondsleidingen steeds opnieuw eerder als partners van de patroons in tegenstelling met de militante basis, dan als onvoorwaardelijke vertegenwoordigers van de werknemers t.o.v. de beheerders van het kapitalisme overkomen. Dit drama heeft een bijna wereldwijde dimensie omdat de overgrote meerderheid van de belangrijke socialistische en zelfs communistische partijen in het Westen eigenlijk aansluiten bij deze eigenaardige dubbele beweging (de vakbeweging). En de tragedie heeft diepe wortels.

+

Marx heeft zich het grondigst uitgesproken over de problematiek van de actie van vakbonden in een lezing die hij in 1865 heeft gehouden voor de Algemene Raad van de Eerste Internationale in Londen.^o Het is wel een zeer eigenaardig betoog. Marx wilde antwoorden op de stelling van een zekere John Weston, een timmerman en lid van dezelfde Algemene Raad, volgens wie de loonstrijd gevoerd door vakbon-

^o Karl MARX, *Loon, prijs en winst*.
Uitgeverij Pegasus, Amsterdam, 1974 (zevende druk).

den eigenlijk zinloos en zelfs schadelijk was; want "wanneer de arbeidersklasse de kapitalistenklasse dwingt vijf shilling in plaats van vier in de vorm van geldloon te betalen, zal de kapitalist in de vorm van waren een waarde van vier in plaats van vijf shilling daarvoor teruggeven." ° Marx doet een omstandige poging (80 bladzijden lang) om die stelling te weerleggen. Toch kondigt hij vanaf den beginne aan dat Weston aan het einde zal opmerken dat hij, Marx, "het eens is met hetgeen hem de eigenlijke hoofdgedachte van Westons stellingen lijkt te zijn" °°. Inderdaad luidt Marx' besluit als volgt : hij meent aangetoond te hebben "dat de gehele ontwikkeling van de moderne industrie de weegschaal steeds meer ten gunste van de kapitalist en ten nadele van de arbeider moet doen doorslaan, en dat de kapitalistische produktie dientengevolge de algemene tendens vertoont het gemiddelde loonpeil niet te verhogen doch te verlagen of de waarde van de arbeid meer of minder tot op haar minimumgrens omlaag te drukken. Indien de tendens van de dingen in dit systeem nu eenmaal zo is, wil dat dan zeggen, dat de arbeidersklasse moet afzien van haar verzet tegen de daden van geweld van het kapitaal en haar pogingen moet opgeven om op de best mogelijke wijze gebruik te maken van voorkomende gelegenheden om haar toestand tijdelijk te verbeteren? Als ze dat zou doen, zou ze tot één egale massa van geruïneerde arme sloebers degraderen, voor wie geen verlossing meer baat." °°°. Met andere woorden : materieel en reëel kunnen vakbondsacties volgens Marx eigenlijk niets uithalen, ze hebben geen andere dan een louter sociaalpsychologische waarde.

Tegelijk waren Marx en Engels de overtuiging toegedaan dat de - volgens hen - onstuitbare evolutie van het kapitalisme een extreme tegenstelling ging voortbrengen tussen enerzijds "de tot volstrekte bezitloosheid gebrachte massa der mensheid" en anderzijds een "voorhanden wereld van rijkdom en cultuur", en daarmee tot een socialistische revolutie zou leiden. Omgekeerd was volgens hen het tot stand komen van deze extreme tegenstelling ook de noodzakelijke voorwaarde om zo'n revolutie een kans te geven. "Deze 'vervreemding' (om een voor filosofen begrijpelijke term te gebruiken) kan natuurlijk slechts onder twee praktische voorwaarden opgeheven worden. Wil zij een 'ondraaglijke' macht worden, d.w.z. een macht waartegen men een revolutie begint, is het nodig, dat zij de massa der mensheid tot volstrekte 'bezitloosheid' gebracht heeft en haar tegelijkertijd in kontradiktie met een voorhanden wereld van rijkdom en cultuur heeft gebracht; beide voorwaarden veronderstellen een grote stijging, een hoge ontwikkelingsgraad van de produktiekracht." °°°. Zolang deze twee voorwaarden niet vervuld zijn, kan dus volgens Marx en Engels geen socialistische revolutie plaatsvinden. Maar ook een "reformistische" vakbondsactie kan ondertus-

° Karl MARX, *Loon, prijs en winst*. Geciteerd werk, blz 18.

Dit is Marx' omschrijving van de stelling van Weston.

°° MARX, gecit. werk, blz 15.

°°° MARX, gecit. werk, blz 78-79.

°°°° MARX/ENGELS, *De duitse ideologie*. Sunschrift 42, Nijmegen, 1974 (derde druk), blz 36.

sen, volgens Marx, niets uithalen. Bijgevolg zou volgens Marx en Engels eigenlijk voor de arbeidersbeweging niets te doen vallen, in afwachting van een voltooiing van het kapitalistisch proces dat leidt tot een absolute verpaupering van de massa van de mensheid, behalve een psychologische voorbereiding van de massa op het uur dat zal komen. Betreffende de rol van de vakbonden houden de stellingen van Marx en Engels bovendien ook nog het volgende in : *voorzover* de vakbondsactie ten voordele van het lot van de arbeiders toch enig (tenminste tijdelijk) succes zou kunnen boeken, zouden de vakbonden juist daardoor zowel de noodzakelijke ontwikkeling van de produktiekrachten door het kapitalisme, alsook de toespitsing van de tegenstelling tussen het proletariaat en een burgerlijke "wereld van rijkdom en cultuur", en daarmee ook de kans op een werkelijke omwenteling tegenhouden.

Feitelijk moet men nu echter daar tegenover (bijna 120 resp. 140 jaar later dan het aangehaalde door Marx en Engels werd geschreven) het volgende vaststellen.

1° Het valt moeilijk te betwisten dat sinds de tijden van Marx en Engels de vakbeweging overal ter wereld waar ze opgekomen is, aanzienlijke successen heeft kunnen boeken in haar strijd voor een verbetering van het lot van de arbeidersklasse. Marx' (en Westons) voorspelling was op dit punt fout. Of tenminste heeft de "tijdelijke" verbetering van het lot van de arbeiders die Marx nog mogelijk achtte, in feite een indrukwekkende uitbreiding genomen, ook in de tijd. Men zou zich enkel kunnen afvragen of de teloorgang van de verworvenheden van de vakbondsstrijd in de tegenwoordige economische wereldcrisis, Marx' stelling op de lange duur toch nog zou waarmaken.

2° De belangrijke successen die de vakbonden in de laatste honderd jaar hebben bevochten hebben dan ook ongetwijfeld in grote mate ertoe bijgedragen dat eveneens Marx' en Engels' stelling - tot nog toe - niet bevestigd werd, dat de kapitalistische evolutie onontkoombaar moest leiden tot een toenemende tegenstelling tussen een "tot volstrekte bezitloosheid gebrachte massa der mensheid" enerzijds en een burgerlijke "wereld van rijkdom en cultuur" anderzijds (zie "de algemene tendens van de kapitalistische produktie om het gemiddelde loonpeil te verlagen of de waarde van de arbeid min of meer omlaag te drukken tot aan haar minimumgrens"). (Met onbehagen vooroorloof ik me hier even ervan af te zien, zoals dat de arbeidersbeweging meestal eveneens doet, van het feit dat in de verhouding tussen de ontwikkelde industrielanden enerzijds en de massa van de mensheid in de zogenaamde "derde wereld" anderzijds zich inmiddels wél iets heeft voorgedaan dat in sterke mate lijkt op wat Marx en Engels voorspelden.)

Tot nog toe althans, lijken Marx en Engels zich ook op dit punt vergist te hebben. Opnieuw kan men zich afvragen of hun stelling niet in de toekomst toch nog een bevestiging zal vinden.

3° Op die manier heeft het succes van de vakbondsactie (dat Marx en

Engels niet mogelijk achtten) inderdaad ook de kansen voor een socialistische omwenteling (voorlopig) teniet gemaakt (wat Marx en Engels vreesden voor het geval dat die actie toch soliede successen zou kunnen boeken). Ook psychologisch gezien hebben die successen - eveneens in tegenstelling met Marx' en Engels' verwachtingen - de massa geenszins op een komende revolutie voorbereid, maar integendeel een "reformistische" mentaliteit bevorderd. Bevestigd werd enkel Marx' en Engels' stelling dat "men slechts een revolutie maakt" tegen werkelijk "ondraaglijke" toestanden - die dankzij de vakbondsactie konden vermeden worden.

4° Hier treedt nu een eigenaardige cirkel op. Enerzijds was het precies, grotendeels, het succes van de actie van de vakbonden die het opkomen van een revolutionaire situatie heeft achterwege gehouden. Anderzijds wordt de actie van de vakbonden precies door het achterwege blijven van het revolutionair perspectief verrechtvaardigd. (Indien men tenminste aanvaardt dat Marx en Engels treffend hebben omlind onder welke voorwaarden werkelijk een revolutionaire situatie ontstaat). Had nu werkelijk de vakbeweging het lot van hele generaties van arbeiders niet moeten trachten te verbeteren (en in feite zichzelf moeten ontbinden) enkel om het totstandkomen van zo'n revolutionaire situatie niet in de weg te staan? Hadden de arbeiders zich werkelijk (volgens Marx en Engels) enkel moeten beijveren om zoveel als mogelijk "in te leveren" om zodoende de ontwikkeling van de produktiekrachten en de toespitsing van de tegenstelling tussen een van elk eigendom beroofd proletariaat en een wereld van rijkdom en cultuur (ook binnen de ontwikkelde industrielanden) in de hand te werken, tot aan het "ondraaglijke" toe?

5° Hier moet tenslotte ook nog het volgende vermeld worden. Eén belangrijke stelling van Marx en Engels zou kunnen lijken wél door de historische ervaring bevestigd te worden, namelijk de stelling dat bedoelde "ontwikkeling van de produktiekrachten" binnen het kapitalisme (zie boven) "ook daarom een absoluut noodzakelijke praktische voorwaarde" voor een socialistische omwenteling vormt, "omdat anders alleen het gebrek, de armoede algemeen zou zijn en met de armoede ook de strijd om het allernoodzakelijkste opnieuw zou beginnen en heel de oude misère zich onvermijdelijk van voren af aan zou moeten herhalen." ° Zou het niet dat zijn wat in Rusland en elders gebeurd is waar socialistische omwentelingen hebben plaatsgevonden zonder dat de bedoelde "absoluut noodzakelijke praktische voorwaarde" gegeven was? Dit zou in ieder geval de "reformistische" tendens van de arbeidersbeweging elders nog kunnen bevorderd hebben waar de ontwikkeling wellicht verder gevorderd was maar nog niet zó ver als Marx en Engels dat nodig achtten.

° MARX/ENGELS, *De duitse ideologie*. Geciteerd werk, blz 36.

Uit dit verhaal blijkt reeds heel iets van de oorsprong van de dramatische situatie van de vakbeweging; ze wordt nauwelijks minder dramatisch door het feit dat er ook argumenten tegen het revolutionair marxisme uit kunnen afgeleid worden.

+

De situatie van de vakbeweging is op zijn minst paradoxaal te noemen. Het verwijt dat haar van marxistische kant wordt toegestuurd komt erop neer dat ze dóór de manier waarop ze het kapitalisme bestrijdt de ontwikkeling van dit systeem tegenhoudt en daarmee tegelijk de kansen voor een werkelijke omwenteling tegenhoudt, en bijgevolg het systeem in stand houdt. Inderdaad de vakbeweging móet, terwijl ze het systeem bestrijdt, het tegelijk ook trachten (tegen zichzelf!) te verdedigen voorzover het uit dit systeem wil halen wat ze voor de arbeiders wil verkrijgen. Aan de andere kant wordt de vakbonden tegenwoordig meer dan ooit van de kant van de beheerders van het kapitalistisch systeem het verwijt toegestuurd dat hun onmatige eisen (eigenlijk natuurlijk de verwezenlijking van die eisen) (mede) aan de wortel liggen van de huidige economische crisis. Dit verwijt van patronale kant is natuurlijk schijnheilig; want hebben niet de beheerders van het kapitalisme zelf in de periode van de "affluent society", de laatste grote bloeiperiode van het kapitalisme die overigens ook een periode van "koude oorlog" tegen de socialistische landen was, luidop verkondigd dat hun systeem de arbeiders veel meer welstand kon bieden dan van een socialistische omwenteling te verwachten stond? Wanneer vandaag nu even luidop door de beheerders van dit systeem geroepen wordt dat al de verworvenheden van de arbeidersbeweging uit die jaren terug moeten worden ingeleverd, dan heeft dit paradoxaal genoeg ook een "marxistische" kant: want houdt dit niet eigenlijk de toevanging in dat op de duur de ontwikkeling van het kapitalisme met niets anders verenigbaar is dan met een verlaging van de loonstandaard en een vermindering van de waarde van de arbeid min of meer tot aan de minimumgrens, of met een toenemende tegenstelling tussen een verpauperde massa der mensheid en een daar tegenover staande wereld van rijkdom en cultuur? Alle fronten geraken door mekaar.

Toch is het "verwijt" dat de beheerders van het kapitalisme tegenwoordig de arbeidersbeweging toesturen wellicht in feite niet ongegrond, hoewel de vakbonden er helemaal niet om beschaamd moeten zijn. Er zijn inderdaad steeds meer tekens die erop wijzen dat wat de vakbeweging in het belang van de massa van de mensheid (of tenminste van de arbeidersklasse in onze streken) móeten eisen door het bestaande economisch systeem gewoon niet langer kán geleverd worden zonder zichzelf kapot te maken waarvoor de vakbonden om de uiteengezette redenen dan weer een heilige schrik hebben zodat ze zelfs van hun kant niet langer strikt weigeren "in te leveren" indien hen maar enig uitzicht op enig herstel van de tewerkstelling aangeboden wordt.

Maar het zit er wellicht niet meer in, zoals ik bij andere gelegenheid herhaaldelijk getracht heb aan te tonen.

De gehele warboel is misschien het gevolg van het volgende. Er is één punt waarover het marxisten, vakbondsmensen en verdedigers van het kapitalistisch systeem eens zijn : dat namelijk het kapitalisme een "wereld van rijkdom en cultuur" produceert. Enkel zeggen de e-nen dat die "rijkdom en cultuur" rechtvaardiger verdeeld moet worden, wat volgens de vakbeweging nu al in belangrijke mate mogelijk is, volgens de marxisten slechts op het hoogtepunt van de kapitalistische ontwikkeling door middel van een radicale omwenteling van de eigendomsverhoudingen. De anderen, verdedigers van het kapitalisme, beweren dat zeker die eigendomsverhoudingen niet mogen aangetast worden en dat ook de herverdeling die de vakbonden nastreven in toom moet gehouden worden omdat anders aan elke efficiënte economische bedrijvigheid een einde zou komen. Maar alle drie gaat het er enkel maar om een probleem van *distributie*. De *produktie* zelf blijft buiten schot; niemand heeft tot nu toe de waarde van de door het kapitalisme ontwikkelde "produktiekrachten" in vraag gesteld. Nochtans vormen ook voor Marx zelf niet de produktieverhoudingen, waartoe ook de eigendomsverhoudingen horen, de eigenlijke "onderbouw" van een beschaving, maar de "technologie".

Inmiddels werd nu door de planetaire ekologische problematiek duidelijk gemaakt dat de kapitalistische *produktiewijze* geenszins enkel maar een "wereld van rijkdom en cultuur" voortbrengt, maar dat integendeel door haar produktiemethoden een nieuw soort schaarste ontstaat door uitputting van de rijkdommen van onze aarde, en door haar eindprodukten een barbaarse vervuiling en vergiftiging van ons leefmilieu. De uiterste uitdrukking van dit verschijnsel is de produktie, dankzij de door het kapitalisme ontwikkelde produktiekrachten, van een steeds groeiend arsenaal van genocide en ekocide wapensystemen. Onder die omstandigheden hebben we niet langer enkel met problemen van distributie af te rekenen, enerzijds omdat er steeds minder "rijkdom en cultuur" zal te verdelen zijn, anderzijds omdat niemand gediend is door het uitdelen van schaarste, honger, ellende en vervuiling. De woorden van Marx en Engels die ik boven aanhaalde krijgen onder die omstandigheden een heel nieuwe betekenis : dat namelijk een "voorhanden wereld van rijkdom en cultuur" "ook daarom een absoluut noodzakelijke praktische voorwaarde" voor een socialistische omwenteling vormt, "omdat anders alleen het gebrek, de armoede algemeen zou zijn en met de armoede ook de strijd om het allernoodzakelijkste opnieuw zou beginnen en heel de oude misère zich onvermijdelijk van voren af aan zou moeten herhalen."; enkel maar zeiden Marx en Engels dat niet over de "wereld van rijkdom en cultuur", maar over de kapitalistische "ontwikkeling van de produktiekrachten" omdat ze vooronderstelden dat deze niets anders konden voortbrengen dan een "wereld van rijkdom en cultuur."

° Zie bv. "Behoud van de koopkracht - volledige tewerkstelling - zinvol werk - ?" in *De Nieuwe* (20.5.82).

°° Karl MARX, *Het kapitaal*, deel 1. De Haan, Bussum, 1976, blz 275, voetnoot 89.

Vandaag is er een ander en radicaler probleem aan de orde dan dat van de distributie : namelijk dat van de produktie, dat van de technologie. Daar vandaan de tragische situatie van de vakbeweging, en het dilemma van het hedendaags socialisme en het marxisme. Dat nieuwe probleem werd naar voren gebracht door de ekologische beweging. De vakbeweging en de socialistische beweging in 't algemeen zal zich met de planetaire ekologische problematiek moeten confronteren, wil ze niet elke betekenis verliezen. Deze schets heeft er begrip voor willen tonen dat dit meer bepaald de vakbeweging niet gemakkelijk kan vallen.

Rudolf Boehm